
СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ

УДК 338.49

М. В. МЕЛЬНИКОВА,
доцент, доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник,
Є. С. ГРАДОБОВЕВА,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник

*Відділ економіко-правових проблем містознавства
Інституту економіко-правових досліджень НАН України
(Київ)*

МОДЕРНІЗАЦІЯ КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

Досліджено особливості модернізації комунальної інфраструктури в межах міських агломерацій. Виявлено та систематизовано проблеми функціонування комунальної інфраструктури великих міст і агломерацій, визначено доцільність їх вирішення шляхом модернізації. При реалізації проектів модернізації комунальної інфраструктури запропоновано враховувати досвід зарубіжних агломерацій, рівень організації співробітництва територіальних громад в українських міських агломераціях, переваги використання механізмів державно-приватного партнерства.

Ключові слова: міські агломерації, комунальна інфраструктура, модернізація, співробітництво територіальних громад, державно-приватне партнерство.

M. V. MEL'NYKOVA,
Associate Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Leading Researcher,
E. S. GRADOBOEVA,
Cand. of Econ. Sci.,
Senior Researcher

*Department of economic and legal problems of city building
Institute of Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine
(Kyiv)*

MODERNIZATION OF COMMUNAL INFRASTRUCTURE OF URBAN AGGLOMERATIONS

The features of modernization of communal infrastructure within urban agglomerations have been studied. Problems of the functioning of the communal infrastructure of large cities and agglomerations are identified and systematized and the expediency of their solution through modernization has been determined. When implementing the projects to modernize the communal infrastructure, it has been suggested to take into account the experience of foreign agglomerations, level of organization of cooperation between territorial communities in Ukrainian urban agglomerations and advantages of using the mechanisms of public-private partnership.

Keywords: urban agglomerations, communal infrastructure, modernization, cooperation of territorial communities, public-private partnership.

© Мельникова Марина Віталіївна (Mel'nykova Maryna Vitaliivna), 2017; e-mail: marvit1511@gmail.com;
© Градобовева Єлизавета Сергіївна (Gradoboeva Elyzaveta Serhiivna), 2017; e-mail: gradeliz81@gmail.com.

Забезпечення життєдіяльності певної території та задоволення потреб її населення і бізнесу в комунальних послугах багато в чому залежать від функціонування технологічно та організаційно пов'язаних виробничих і майнових об'єктів, які входять до складу комунальної інфраструктури. Урбанізаційні процеси викликають серйозне навантаження на комунальну інфраструктуру, тому її надійне функціонування та поступальний розвиток на території великих міст, мегаполісів і міських агломерацій вимагають спеціальних підходів техніко-технологічного та організаційно-економічного характеру. Особливо це стосується комунальної інфраструктури великих міських агломерацій, які відіграють важливу роль в економіці України, оскільки на їх територіях виробляються значні обсяги продукції та послуг, а також спостерігається висока концентрація матеріальних, трудових та інвестиційних ресурсів * [1]. Це узгоджується з актуальним завданням розвитку територій, яке полягає в розробці та впровадженні комплексних програм управління наявними інфраструктурними об'єктами, будівництві нових об'єктів відповідно до існуючих потреб за рахунок використання власних і залучених джерел фінансування, що задекларовано в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року **. Міські агломерації України характеризуються економічними можливостями, пов'язаними з отриманням агломераційного ефекту, який особливо проявляється в процесі функціонування та розвитку виробничої, соціальної, ділової та комунальної інфраструктур, а також організаційними особливостями, які необхідно враховувати при прийнятті та реалізації управлінських рішень з їх розвитку, що визначає мету й завдання даного дослідження.

Таким чином, **мета статті** — розробити пропозиції щодо модернізації комунальної інфраструктури вітчизняних міських агломерацій з огляду на проблеми її функціонування.

За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (далі — Мінрегіонрозвитку), нині комунальна інфраструктура, яка налічує 1,56 млн. об'єктів, становить 1/3 основних фондів країни і перебуває у критичному стані ***. Загальний рівень спрацьованості основних фондів перевищує 60%, а обладнання (котли і насоси) є енергозатратним. Протяжність водопровідних мереж по Україні дорівнює 180 тис. 951 км (лише 9% з них не є аварійними, при цьому строк їх експлуатації не перевищує 25 років), каналізаційних — 51 тис. 397 км (рівень спрацьованості яких перевищує 60%, унаслідок чого в деяких містах мережеві втрати сягають 70–80%). Складна ситуація спостерігається також і в тепловому господарстві: в Україні працюють 21,2 тис. котелень, у яких діючими є 50,6 тис. котлів, протяжність теплової мережі по країні перевищує 20 тис. км, з яких 12,7 тис. км перебувають в аварійному стані, а 60% теплових мереж потребують ремонту [2, с. 310]. Май-

* Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів / Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Проекту "Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність" [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://2.auc.org.ua/sites/all/sites/default/files/files/Subregional_Structures_Development_2012.pdf.

** Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.

*** Стратегію розвитку ЖКГ потрібно розробляти за чотирма основними напрямками [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/strategiyu-rozvitku-zhkg-potribno-rozroblyati-za-chotirma-osnovnimi-napryamkami-eduard-kruglyak/>.

же 90% багатоповерхових будинків в Україні потребують термомодернізації *. Експлуатація малоефективних, морально застарілих і фізично спрацьованих обладнання та мереж призводить до зростання непродуктивних витрат енергоресурсів, води і тепла, погіршення якості послуг при підвищенні собівартості їх виробництва та надання.

Вивчення даних офіційних сайтів Мінрегіонрозвитку України та великих міст і селищ (територіальних громад), які становлять міські агломерації, щодо стану комунальної інфраструктури дозволило виявити і згрупувати у 3 блоки основні проблеми її функціонування та розвитку, зміст яких розкрито на рисунку. Подолання вказаних проблем сприяє використанню відповідних механізмів, спрямованих на створення та модернізацію об'єктів комунальної інфраструктури міських агломерацій. Зазначені механізми передбачають заходи щодо техніко-технологічного переозброєння з урахуванням зарубіжного досвіду, подолання дефіциту коштів на їх впровадження та вдосконалення правового забезпечення. Техніко-технологічне переозброєння включає розробку та реалізацію проектів щодо заміни і відновлення інженерних мереж водо-, тепло-, енерго- та газопостачання, впровадження ресурсозберігаючих технологій. При цьому доцільним є врахування зарубіжного досвіду провідних міських агломерацій світу ** [3], який стосується техніко-технологічного переозброєння об'єктів комунальної інфраструктури.

Слід зазначити, що найбільша увага нині приділяється проектам енергозбереження та підвищення енергоефективності. В найбільш розвинутих міських агломераціях з побудованими “інтелектуальними” системами створюються інтегровані платформи управління ***, які мають зворотний зв'язок з інфраструктурними підсистемами і зумовлюють безперервне зростання ефективності інфраструктури із залученням до цього процесу всіх заінтересованих осіб у режимі реального часу на базі розвинутої мережі зв'язку та комунікацій. Такі інтегровані платформи впроваджено в міських агломераціях Іспанії та Бразилії, що забезпечує скорочення комунальною інфраструктурою на 35–40% енергоспоживання та на 20–25% забруднення повітря.

Використання зарубіжного досвіду з модернізації комунальної інфраструктури вітчизняними міськими агломераціями є можливим на підставі врахування їх організаційних особливостей та фінансування відповідних проектів. Тому доцільно розрізняти процеси модернізації комунальної інфраструктури: тієї, що перебуває в населених пунктах, які становлять міську агломерацію, і тієї, яка перебуває поза ними або на території більш як двох населених пунктів. Це пов'язано з тим, що, незважаючи на фактичне існування міських агломерацій, в Україні використання цього терміна в практиці правозастосування є неможливим через відсутність спеціального закону про міські агломерації та необхідних статей у чинних законодавчих і нормативно-правових актах, що регламентують відповідні процеси. Отже, організацією заходів щодо модернізації комунальної інфраструк-

* В Україні близько 90% багатоповерхівок потребують термомодернізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/v-ukrayini-blizko-90-bagatopoverhivok-potrebuyut-termomodernizatsiy/>.

** Energy and Urban Innovation. – London : World Energy Council, 2010. – 183 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2012/10/PUB_Energy_and_urban_innovation_2010_WEC.pdf.

*** Там же.

Систематизація проблем функціонування комунальної інфраструктури великих міст та агломерацій

тури існуючих вітчизняних міських агломерацій займаються територіальні громади, які діють на їх території з урахуванням принципів співробітництва та парт-

нерства. Згідно з чинним законодавством, співробітництво та партнерство регламентуються Законами України: “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, “Про співробітництво територіальних громад” від 17.06.2014 р. № 1508-VII, “Про добровільне об’єднання територіальних громад” від 5.02.2015 р. № 157-VIII.

Найбільш прийнятною формою співробітництва територіальних громад у межах міських агломерацій щодо модернізації комунальної інфраструктури є робота та реалізація короткострокового проекту. Для його здійснення використовуються власні кошти підприємств міського господарства (складові тарифу на послуги, зокрема прибуток та амортизація), яким належить об’єкт комунальної інфраструктури. Нині ці кошти не можуть бути визнані основним джерелом фінансування зазначених проектів унаслідок збиткової діяльності переважної частини підприємств міського господарства. З метою розширення можливостей використання інвестиційної складової тарифу як власного джерела для фінансування проектів модернізації комунальної інфраструктури доцільно використати методичний підхід до формування структури тарифів на комунальні послуги підприємств міського господарства на основі оптимізації витрат за критерієм максимізації поточного доходу. Крім того, потребують удосконалення норми чинного законодавства в частині посилення контролю за цільовим використанням коштів інвестиційної складової тарифів на потреби інноваційного розвитку (включаючи впровадження енергозберігаючих технологій, модернізацію та заміну основних фондів, інфраструктурних мереж) і підвищення відповідальності керівництва комунальних підприємств за недотримання, невиконання і порушення ними законів. Так, необхідно внести відповідні зміни до ст. 31 Закону України “Про житлово-комунальні послуги” від 24.06.2004 р. № 1875-IV (із змінами та доповненнями), ст. 6 Закону України “Про державне регулювання у сфері комунальних послуг” від 9.07.2010 р. № 2479-VI (із змінами та доповненнями), пп. 11 та 23 п. 4 Указу Президента України “Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” від 10.09.2014 р. № 715/2014, а також до Постанови Кабінету Міністрів України “Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” від 01.06.2011 р. № 869 (із змінами та доповненнями). Крім того, доцільно розглянути та ухвалити законопроект “Про житлово-комунальні послуги” (реєстраційний номер 1581-д), який має енергоефективну спрямованість (створює умови для розвитку конкуренції на ринку відповідних послуг, стимулюючи підприємства до проведення заходів щодо енергозбереження та підвищення енергоефективності, економії витрат ресурсів і скорочення собівартості послуг).

Нині, зважаючи на недостатність власних коштів комунальних підприємств для реалізації проектів модернізації інфраструктури міських агломерацій, необхідно є диверсифікація джерел фінансування. Вона передбачає фінансування за рахунок державного та місцевих бюджетів розвитку, а також залучення коштів населення (об’єднань співвласників багатоквартирних будинків, житлових кооперативів) і приватних інвесторів на засадах державно-приватного партнерства (ДПП). Розглянемо можливості використання зазначених джерел фінансування.

Сьогодні кошти державного бюджету використовуються переважно на підтримку 367 добровільно об’єднаних територіальних громад (ОТГ), які було створено протягом 2015–2016 рр. згідно з реформою місцевого самоврядування та

фінансовою децентралізацією *. Так, завдяки останній власні надходження бюджетів ОТГ у 2016 р. зросли більш як у 3 рази порівняно з 2015 р. (на 2,3 млрд. грн. — з 1 млрд. грн. до 3,3 млрд. грн.) **. Для розвитку об'єктів інфраструктури фінансова підтримка, отримана об'єднаними громадами у 2016 р., згідно з даними Мінрегіон-розвитку України ***, становила майже 1,2 млрд. грн., що дозволило їм реалізувати 1,5 тис. проектів розвитку. На 2017 р. передбачено підтримку у вигляді субвенції з держбюджету для місцевих ОТГ на формування інфраструктури в сумі 1,5 млрд. грн. Також на 2017 р. передбачено підтримку з Державного фонду регіонального розвитку у сумі 3,5 млрд. грн. та субвенцій з держбюджету для місцевих бюджетів на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у розмірі 4 млрд. грн. ****.

Використання коштів приватних інвесторів на засадах ДПП, як говорять зарубіжний досвід і вітчизняна практика, є найбільш перспективним джерелом фінансування проектів модернізації комунальної інфраструктури. Нині успішно реалізуються проекти ДПП у сфері надання житлово-комунальних послуг, з яких: 2/3 спрямовано на забезпечення міського благоустрою, кожний 6-й — на модернізацію систем водопостачання, кожний 10-й — на розвиток транспортної інфраструктури *****. Проект, який реалізується на засадах ДПП, має на меті задоволення певних інтересів партнерів, базується на їх досвіді та знаннях і забезпечується за допомогою адекватного розподілу ресурсів і ризиків, відповідальності та вигід. Залученню коштів приватних інвесторів на засадах ДПП сприяє заінтересованість бізнесу в забезпеченні умов життєдіяльності власного персоналу на території присутності. Перевагами використання ДПП слід визнати можливість отримання синергетичного ефекту за рахунок поєднання державних економічних підойм (використання механізмів стимулювання та підтримки) і можливостей приватного бізнесу (новітніх технологій та інновацій), а недоліками — розподіл витрат, потенціальних ризиків, досягнення збалансованості економічних інтересів і відповідальності між учасниками інвестиційного співробітництва.

Вітчизняні фахівці досить жваво обговорюють необхідність удосконалення українського законодавства щодо ДПП [4; 5; 6]. Практично всі автори пропонують гармонізувати законодавчі акти, які регламентують відносини партнерів у

* 17% громад об'єдналися, очікуємо, що наступний рік стане вирішальним у цьому процесі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/17-gromad-ob-yednalisya-ochikuyemo-shho-nastupniy-rik-stane-virishalnim-u-tsomu-protsesi-v-yacheslavnegoda/>.

** Децентралізація: виконання доходів місцевих бюджетів за 2016 рік : Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — С. 4–5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/02/MinReg_FEB-2017-mini-1.pdf.

*** Плюс 48,4 млрд. грн. до місцевих бюджетів та плюс 2,3 млрд. грн. до бюджетів ОТГ — результати фінансової децентралізації за 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/48-4-mlrd-grn-do-mistsevih-byudzhetiv-i-2-3-mlrd-grn-do-byudzhetiv-otg-rezultati-finansovoyi-detsentralizatsiyi-za-2016-rik/>.

**** Децентралізація: виконання доходів місцевих бюджетів за 2016 рік : Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. — С. 3, 32 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/02/MinReg_FEB-2017-mini-1.pdf.

***** Довідка щодо результатів здійснення ДПП (2016 рік) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed00a2ba-480a-4979-84eb-d610a0827a8c&title=ZagalniiOgliad>.

процесі реалізації проектів ДПП, мінімізувати адміністративні бар'єри та ризики, усунути невідповідності та суперечності в існуючій правовій площині. У Законі України “Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні” від 24.11.2015 р. № 817-VIII вирішено питання щодо розмежувань між проектами ДПП та іншими формами проектів, користування земельними ділянками для здійснення ДПП, державної підтримки проекту, аналізу ефективності здійснення проекту, додаткових гарантій для приватного інвестора, укладання договорів у різних сферах економіки *. Законодавство про ДПП доцільно доповнити інформацією щодо конкретизації форм здійснення партнерства та процедур прийняття рішень, а також щодо визначення правил об'єднання і використання ресурсів учасниками проекту. Таким чином, для реалізації проектів модернізації комунальної інфраструктури міських агломерацій слід удосконалити відповідне нормативно-правове забезпечення, що узагальнено в таблиці.

Напрями вдосконалення законодавства, які сприятимуть реалізації проектів модернізації комунальної інфраструктури міських агломерацій

Законодавчі акти	Суть удосконалення
Закон України “Про співробітництво територіальних громад” від 17.06.2014 р. № 1508-VII	Створення підгрунтя термінологічної визначеності та правової легітимізації міських агломерацій
Закон України “Про державне регулювання у сфері комунальних послуг” від 9.07.2010 р. № 2479-VI (із змінами та доповненнями); Указ Президента України “Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” від 10.09.2014 р. № 715/2014	Посилення державного контролю за цільовим використанням коштів інвестиційної складової тарифів на потреби власне інноваційного розвитку підприємств (відповідно до затверджених інвестиційних програм), а також підвищення відповідальності керівництва комунальних підприємств за недотримання та (або) невиконання і порушення законів
Закон України “Про житлово-комунальні послуги” від 24.06.2004 р. № 1875-IV (із змінами та доповненнями); Постанова Кабінету Міністрів України “Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” від 01.06.2011 р. № 869 (із змінами та доповненнями)	Запровадження ефективних для кожного окремого виду житлово-комунальних послуг методів тарифоутворення, які створюватимуть передумови переходу до принципу покриття економічно обґрунтованих витрат, сприятимуть уникненню перехресного субсидювання у ЖКГ, стимулюватимуть енергоефективність і ресурсозбереження у сфері життєзабезпечення
Закон України “Про державно-приватне партнерство” від 1.07.2010 р. № 2404-VI	Конкретизація форм здійснення партнерства, регламентація процедур прийняття та узгодження рішень, визначення правил поєднання ресурсів

* Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні : Закон України від 24.11.2015 р. № 817-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/817-19/print1452604230502603>.

Висновки

Аналіз світового досвіду функціонування великих міст і агломерацій * [7] дозволяє констатувати досить швидко окупність проектів розвитку комунальної інфраструктури саме на урбанізованих територіях завдяки значній економії на масштабі – агломераційному ефекту. Висока густота населення зумовлює зменшення питомої вартості надання комунальних послуг на одиницю площі обслуговування, а також сприяє поліпшенню фінансових показників підприємств, що надають комунальні послуги, за рахунок істотного зростання нарахувань за спожиті послуги. Однак дослідниками проблематики так званого "оптимального міста" (optimal city) ** [7] виявлено тенденцію до зниження ефективності функціонування комунальної інфраструктури за умови перевищення показником "людності" (чисельності міського населення) певного порогового значення.

Отже, зв'язок функціонування комунальної інфраструктури з процесом урбанізації має подвійну спрямованість. Так, на початковому етапі розвитку міських агломерацій ефективність функціонування комунальної інфраструктури зростає завдяки проявам агломераційного ефекту, а при подальшому розвитку, коли показник "людності" перевищує порогове значення, позитивна дія агломераційного ефекту нівелюється негативними наслідками агломерування (включаючи технологічне перевантаження, перенасичення та надмірну складність інженерних мереж, що призводить до передчасної спрацьованості обладнання, підвищення ймовірності виникнення аварій, збоїв у наданні комунальних послуг і зниження їх якості).

При використанні запропонованих підходів до вирішення проблем комунальної інфраструктури шляхом реалізації відповідних проектів модернізації на основі диверсифікації джерел їх фінансування та вдосконалення правового забезпечення необхідно враховувати як організаційні особливості міських агломерацій, так і співвідношення позитивних і негативних наслідків агломерування.

Список використаної літератури

1. Тищенко О.П., Просяник Н.В. Ресурсний потенціал та господарство міських агломерацій: проблеми ефективного управління // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 9/10 (2). – С. 3–6.
2. Фігурка М.В. Аналіз зношеності теплових мереж в Україні: проблеми й шляхи вирішення // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 20. – С. 306–311.
3. Dimensions of the Sustainable City ; [eds. Jenks M., Jones C.]. – London : Springer, 2010. – 288 p.
4. Килимник І.І., Коляда Т.А., Домбровська А.В. та ін. Правове регулювання державно-приватного партнерства в галузі житлово-комунального господарства України : моногр. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. – 131 с.
5. Кредісов А.І., Білоус А.О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід та його використання в Україні // Економіка України. – 2016. – № 2. – С. 4–15.

* Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів / Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Проекту "Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://2.auc.org.ua/sites/all/sites/default/files/files/Subregional_Structures_Development_2012.pdf; A Guidebook on Public-Private Partnership in Infrastructure. – Bangkok : Economic and Social Commission Asia and the Pacific, 2011. – 76 p.

** A Guidebook on Public-Private Partnership in Infrastructure. – Bangkok : Economic and Social Commission Asia and the Pacific, 2011. – 76 p.

6. Москвічова О.С. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми розвитку // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : “Економічні науки”. – 2015. – Вип. 13. – Ч. 3. – С. 50–52.

7. Mykhnenko V., Turok I. East European Cities – Patterns of Growth and Decline, 1960 – 2005 // International Planning Studies. – 2008. – № 13 (4). – P. 31–42.

References

1. Tyshchenko O.P., Prosiannyk N.V. *Resursnyi potentsial ta hospodarstvo mis'kykh aglomeratsii: problemy efektyvnoho upravlinnya* [Resource potential and economy of urban agglomerations: problems of effective management]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI – The Economic Annals-XXI*, 2013, No. 9/10 (2), pp. 3–6 [in Ukrainian].

2. Fihurka M.V. *Analiz znoshenosti teplovykh merezh v Ukraini: problemy i shlyakhy vyrishennya* [Analysis of depreciation of heat networks in Ukraine: problems and solutions]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, 2015, Vol. 20, pp. 306–311 [in Ukrainian].

3. Dimensions of the Sustainable City. Jenks M., Jones C. (Eds.). London, Springer, 2010.

4. Kylymnyk I.I., Kolyada T.A., Dombrovs'ka A.V. et al. *Pravove Rehulyuvannya Derzhavno-Pryvatnoho Partnerstva v Haluzi Zhytlovo-Komunal'noho Hospodarstva Ukrainy* [Legal regulation of public-private partnership in the sphere of housing and communal services of Ukraine]. Kharkiv, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, 2015 [in Ukrainian].

5. Kredisov A.I., Bilous A.O. *Derzhavno-pryvatne partnerstvo: svitovy dosvid ta ioho vykorystannya v Ukraini* [State-private partnership: the world experience and its use in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2016, No. 2, pp. 4–15 [in Ukrainian].

6. Moskvichova O.S. *Derzhavno-pryvatne partnerstvo v Ukraini: problemy rozvytku* [Public-private partnership in Ukraine: problems of development]. *Naukovyi visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: “Ekonomichni nauky” – Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: “Economic Sciences”*, 2015, Issue 13, Part 3, pp. 50–52 [in Ukrainian].

7. Mykhnenko V., Turok I. East European Cities – Patterns of Growth and Decline, 1960 – 2005. *International Planning Studies*, 2008, No. 13 (4), pp. 31–42.

Стаття надійшла до редакції 22 березня 2017 р.
